

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-20 30 00
www.hkr.se

Examensarbete

Grundnivå, 15 högskolepoäng

Förskolläraryrket

Förskola i förändring

En studie om utvärdering och bedömning inom
utbildningsväsendets tidiga år

Författare

Maria Ringdahl

Frida Burman

Handledare

Marie – Louise Hjort

Examinator

Charlotte Tullgren

Förskola i förändring –

En studie om utvärdering och bedömning inom utbildningsväsendets tidiga år

Abstract

Syftet med denna studie är att forska kring förändringen i förskolan angående utvärdering och bedömning. Vi vill undersöka på vilket sätt förskollärare talar om och upplever just dessa begrepp. Studien analyseras och tolkas utifrån diskursanalytisk forskningsansats där materialet bygger på kvalitativa intervjuer med sex förskollärare.

Resultatet visar att kontinuerlig utvärdering spelar en stor roll för arbetets progression där barnens och föräldrarnas inflytande är betydelsefullt. Barns och föräldrars delaktighet är väsentliga delar i utvärderingen för att föra verksamheten framåt. Att utvärdering tar tid från barngruppen och är mer påtaglig framkommer också i resultatet. Slutsatsen utifrån resultatet visar att det i förskolan finns strömningar både från den anglosaxiska och den nordiska diskursen och frågan var förskolan är på väg, dyker upp.

Ämnesord: diskursanalys, förskola, förskollärare, föräldrar, utvärdering, bedömning.

Innehållsförteckning	
Innehållsförteckning	3
1 INLEDNING OCH BAKGRUND	5
1.1 Syfte	6
1.1.1 Forskningsfrågor	6
2 LITTERATURGENOMGÅNG	7
2.1 Diskursanalys som metod och teori	7
2.2 Från statlig regelstyrning till förskolan som företag	8
2.2.1 Decentralisering: effektivitet och produktivitet	8
2.2.2 Förskolan som företag – New Public Management	9
2.3 Läroplans - och utvärderingstraditioner – olika diskurser	10
2.3.1 Nordisk förskolediskurs	10
2.3.2 Anglosaxisk förskolediskurs	12
2.4 Ett förändrat synsätt – var är förskolan på väg?	13
3 KVALITATIV FORSKNINGSMETOD	15
3.1 Urval	15
3.2 Genomförande	15
3.3 Forskningsetik	16
3.4 Bearbetning av material	17
3.5 Metodkritik	17
4 RESULTAT	19
4.1 Kontinuerlig utvärdering	19
4.2 Progression i arbetet	20
4.3 Barns perspektiv	22
4.4 Föräldrars inflytande	23
5 ANALYS	25
5.1 Nordisk förskolediskurs	25
5.2 Anglosaxisk förskolediskurs	26
5.3 Strömningar från båda diskurserna	26
6 DISKUSSION	28
6.1 Vad ska utvärderas? Det enskilda barnet eller hela verksamheten	28
6.2 En förändrad barnsyn – eller inte?	30
6.3 Slutsats	30
6.4 Förslag till vidare forskning	31
7 SAMMANFATTNING	32
Referenslista	33
Bilaga 1	
Bilaga 2	

1 Inledning och bakgrund

Utvärdering och dokumentation har under lång tid varit en viktig del i svensk förskola. Under slutet av 1960- och början på 1970 – talet ansågs utvärdering och uppföljning som viktiga inslag i förskolan genom den rådande *Barnstugeutredningen*. Utredningens uppgift var att förändra barnsynen, från att barn ansetts vara ”tomma ark” där förskollärarna skulle fylla barnen med kunskap till en mer demokratisk syn där barnen fick ta plats och bli lyssnade på. I utredningen granskades bland annat begreppsbyggnad, utvecklingsteorier och hur dokumentationen skulle genomföras för att nå förskolans mål. Här tar utvärdering avstamp och ger goda förutsättningar för den grund som förskolan står på idag; förskolan är till för alla barn, är likvärdig och med utbildade pedagoger (Eidevald, 2013; Tallberg Broman, 2010). Fokus i dagens utvärderingar är att se till hela verksamheten och inte som pedagogerna gjorde förut då förskolorna använde sig av barnobservationer där syftet var att endast upptäcka brister hos barn. De ville få fram vad barnen *inte* kunde (Pramling Samuelsson & Pramling, 2010). Vad innebär utvärdering i dagens förskola? Är det någon skillnad mellan utvärdering och bedömning? Forskning visar att förskollärare tar tydlig ställning mot ett bedömande synsätt mot barnen, dock visar det sig att de lätt faller in att tala om barnens brister och behov på ett bedömande sätt (Bjervås, 2011).

I föreliggande studie kommer vi att diskutera fördelar och nackdelar med två olika diskurser inom förskolan; den anglosaxiska och den nordiska traditionen. Utvärdering och bedömning är centrala begrepp inom båda traditionerna men de diskuteras på olika sätt. Den anglosaxiska förskoletraditionen kännetecknas av att barnen testas, diagnostiseras och bedöms för att synliggöra deras kunskap medan den nordiska förskoletraditionens kännetecken består av att se en helhet i verksamheten. Den pedagogiska dokumentationen tar stor plats i den nordiska traditionen, för att utvärdera barnens lärande och vad verksamheten erbjuder dem (Eidevald, 2013). Ska vi luta oss mot den nordiska förskoletraditionen där omsorg, fostran och lärande finns som en helhet eller ska vi luta oss mot den anglosaxiska traditionen där förskolan ses som skolförberedande?

Förskolans läroplan reviderades år 2010 på uppdrag från regeringen och trädde i kraft i juli 2011. Skälet till detta var att regeringen ansåg att kompletteringar och förtydliganden av läroplanen behövdes. Särskild hänsyn togs då till målen för barns språkliga och matematiska utveckling samt naturvetenskap och teknik. Vidare blev även förskollärarens ansvar och

riktlinjer större och tydligare. Kapitlet om uppföljning, utvärdering och utveckling tillkom på grund av att förskolans pedagogiska verksamhet skulle utvärderas för att synliggöra att barnen skulle få så goda förutsättningar som möjligt för vidare utveckling och lärande. Dokumentationen skulle få större utrymme för att ge föräldrarna och barnen ett bättre inflytande och mer delaktighet i verksamheten (Utbildningsdepartementet, 2010). Dessa förtydliganden i läroplanen visar att förskolan ska sträva efter att hålla en hög kvalitet. Begrepp som effektivitet och produktivitet florerar i dagens samhälle, vilket innebär att företag ska spara pengar och marknadsföra sin produkt så effektivt som möjligt. Att marknadsföra och göra reklam samt vara effektiv och produktiv syns också inom den offentliga sektorn, så även inom förskolan. Ansvarsfördelningen har förändrats från de statliga regelverken till en kommunal och lokal styrning där utvärderingar av verksamheten får stort utrymme (Åsén & Vallberg Roth, 2012).

Utvärdering och bedömning är ett aktuellt ämne i både förskoleväsendet och vårt samhälle. Diskussionerna kring dessa begrepp och dess innebörd har också varit heta under vår utbildning på Högskolan i Kristianstad. Detta medförde att vi ville undersöka hur förskollärare talar om dessa i deras verksamhet samt hur de använder dem i vardagen.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att forska kring förändringen i förskolan angående utvärdering och bedömning. Vi vill undersöka vilka diskurser som framträder i förskollärares tal och upplevelser kring dessa begrepp.

1.1.1 Forskningsfrågor

- Hur ser förändringen ut i förskolan angående utvärdering och bedömning?
- Hur upplever förskollärare utvärdering och bedömning i förskolan?
- Vilka diskurser framträder i förskollärares tal om utvärdering och bedömning i förskolan?

2 Litteraturgenomgång

Under denna del av uppsatsen kommer relevant forskning att presenteras inom det område som har valts att studeras. Forskningen är relevant då den belyser utvärdering och bedömning också ur ett globalt perspektiv. Här presenteras även den valda teoretiska utgångspunkten för arbetet och varför den anses relevant för studien.

2.1 Diskursanalys som metod och teori

Analysen av materialet har inspirerats av diskursanalys i syfte att försöka förstå hur förskollärare talar om utvärdering och bedömning i förskolan. Utifrån de mönster som framkommer kan diskursiva uttryck synliggöras som är relevanta för denna studie. Centrala begrepp i teorin är verklighetsuppfattning, kontext, tolkningar och sanningar. Inom diskursanalysen finns det inte någon tydlig måttstock för när analysen börjar och slutar utan avsaknaden av måttstock öppnar för förslag på hur man kan förstå det ena eller det andra. Verklighetsuppfattningen påverkas av den kontext som människan befinner sig i och den bildar sanning (Börjesson & Palmblad, 2007). Språket framhålls som en betydelsefull beståndsdel inom diskursanalysen. Så fort språket används tolkas verkligheten runt omkring och därför kan, enligt denna teori, inte föremål i verkligheten bara existera utan att en tolkning sker (a.a.). I diskursanalys är målet att dekonstruera material som samlats in då innehållet i texter, bilder och intervjuer ska undersökas för att upptäcka det dolda budskapet samt att se hur de bildar mening (Denscombe, 2009). I det insamlade materialet tänker vi oss att det kommer framträda en variation i förskollärarnas tal om utvärdering och bedömning (Alvesson & Sköldberg, 2008). Ingrid Sahlin förklarar begreppet diskursanalys i Mats Börjessons *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*.

Diskursanalysen gör möjligt att se det märkvärdiga i något som framstår som naturligt. Ingen text kan uttrycka allt utan vilar på en rad outtalade förutsättningar, men i en diskursanalys läser man inte texterna för att undersöka vad författaren vill säga, utan man granskar den för att undersöka vad de underförstår, omöjliggör, respektive implicerar (sid 23).

Begreppet diskurs kan tolkas på flera olika sätt. En definition som gör begreppet enkelt att förstå är ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen eller ett utsnitt av världen” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Kontext, förståelse och mening bildas med hjälp av diskurser. För att förstå

och se omvärlden behövs de diskursiva tolkningsramarna. Utan dessa skulle varje del stå för sig själv, helt utan sammanhang och orsak (Börjesson, 2003). Syftet är alltså att undersöka vilka diskurser som framträder i förskollärares tal och upplevelser kring utvärdering och bedömning i just förskolan.

2.2 Från statlig regelstyrning till förskolan som företag

Under denna rubrik kommer decentralisering behandlas, vilket innebär hur förskolor har förändrats från att vara statligt styrda till att förskolor liknar ett företag med nya begrepp som kund och brukare.

2.2.1 Decentralisering: effektivitet och produktivitet

Under 1980-talet förändrades den statliga styrningen av förskolan på grund av den politiska och ekonomiska situationen i samhället. Styrningen från staten var stark och därför publicerade Socialstyrelsen bestämmelser kring lokalernas och barngruppernas storlek. Detta förändrades dock under 1990-talet då den statliga styrningen minskade och läroplanen verkställdes (Åsén & Vallberg Roth, 2012). Då ekonomin i samhället försvagades växte behovet av effektivitet och produktivitet även i förskolan. Parallellt med detta ökade diskussionen om valfrihet hos familjer. De fick nu chans att själva välja barnomsorg. Det fanns olika infallsvinklar till varför dessa två begrepp växte fram. Den ena var en ökad *marknadsanpassning* inom verksamheter. Det innebär att konkurrensen blev större då valfriheten tilltog och förskolan blev mer kostnadsmedveten samt att profileringar av verksamheter förtydligades. Den andra innebär en *decentralisering* av ansvaret och därmed en minskad statlig styrning. Enligt dessa två aspekter skulle staten ge stöd och stimulans istället för styrning av verksamheter. Den politiska styrningen av förskola och skola präglades av dessa två infallsvinklar under 1990-talet. Nu kom begrepp som målstyrning och utvärdering och dessa fick en central plats i utbildningsväsendet (Dahlberg, Lundgren & Åsén, 1991).

En annan aspekt som har påverkat dagens verksamheter är ansvaret som har omformulerats.

Då förskolans styrdokument fick nya riktlinjer förändrades även ansvarsfördelningen (Utbildningsdepartementet, 2010). Från att ha varit statligt styrd, har nu ansvaret för verksamheterna decentraliserats och kommit att hamna på kommunal och lokal nivå.

Ansvar i utbildningssystemet är uppdelat i tre olika nivåer;

- *Statlig nivå*; verksamheten ska bedömas och utvecklas med hjälp av mål och riktlinjer som beslutas av staten. Statens roll på denna nivå är att slå fast förordningar och lagar.
- *Kommunal nivå*; kommunens ansvar är att förse verksamheten med aktuella resurser samt organisera den efter gällande mål och riktlinjer.
- *Lokal nivå*; för att målen i förskolan ska uppfyllas är det förskollärarnas uppgift att planera, genomföra och utvärdera verksamheten.

Ansvarsfördelningen är således av stor vikt i arbetslaget för att strävansmålen ska förverkligas. Detta medför att personal bör vara medvetna om de riktlinjer och mål som finns för verksamheten och att de arbetar utifrån dessa. Detta gäller även de ansvariga på kommunal nivå. Deras uppgift är att föra en dialog med både förskollärarna och de företrädare som arbetar på statlig nivå. Statens centrala uppgift är att försäkra verksamheternas likvärdighet medan kommunernas uppgift är att se till att förskolorna drivs utefter de mål och riktlinjer som är fastställda på ett nationellt plan. För att kvalitet ska finnas i förskolan behövs nationella utvärderingar i syfte att granska verksamheten. Det yttersta ansvaret för att dessa punkter ska uppfyllas har Skolverket (Åsén & Vallberg Roth, 2012).

Som nämnts ovan har det skett en decentralisering i förskoleväsendet. Det innebär att kommunerna själva bär ansvaret för att verksamheterna utvärderas genom granskning. Staten har inte längre ansvar för *hur* utvärderingsarbetet utförs. Å andra sidan styrs verksamheterna av en uppsjö utvärderingar som marknadsförs mot förskolan så som Tidig Registrering av Språkutveckling (TRAS), Läs-Utvecklings-Schema (LUS) och Relations-Utvecklings-Schema (RUS). Dessa utvärderingar riktar sig framförallt mot skolans elever och deras individuella prestationer. Att använda samma slag av utvärderingar i förskolan blir då problematiskt, menar Eidevald eftersom dessa metoder inte belyser pågående processer i barns lärande. Dessutom är utvärderingarna allt mer komplicerade och ska visa på effektivitet och resultat. Den minskande statliga styrningen som förskolan först trodde skulle ge mer frihet resulterade istället i hårdare utvärderingar som är minst lika styrande. Eftersom flera av dessa utvärderingar marknadsförs av kommersiella företag bör förskolechefer och förskollärare reflektera kring vilken

vetenskaplig grund utvärderingarna har, anser Eidevald (2013). Enligt skollagen ska all verksamhet vila på vetenskapliga grunder och beprövad erfarenhet (SOU, 2010:800).

2.2.2 Förskolan som företag - New Public Management

Som vi nämnt ovan skulle den offentliga sektorn effektiviseras och spara pengar då en ekonomisk kris framskred i början av 1990-talet. I takt med detta kom begrepp som New Public Management (NPM) vilket innebar nya sätt att styra och kontrollera verksamheter inom den offentliga sektorn. Både på kommunal och statlig nivå har begreppet och dess idéer fått stor genomslagskraft, så även i förskoleverksamheter. Idén med NPM är att sträva efter att välja alternativ som ger mest vinst till lägst kostnad (Aili & Nilsson 2007). Förskolan ser nu på måluppfyllelse och utvärdering på ett annorlunda sätt än tidigare. Den direkta statliga styrningen i förskolan minskade eftersom ansvarsfördelningen förändrades till att hamna på kommunal och lokal nivå. Detta medförde dock att en mer noggrann och regelbunden uppföljning av utvärdering och resultat ökade (Lager, 2010).

2.3 Läroplans -och utvärderingstraditioner – olika diskurser

I den forskning som är relevant för denna studie har det visat sig att det finns olika sätt att se och förstå bedömning och utvärdering i förskolan. Här diskuteras två diskurser som har påverkat den läroplan som förskolan ska arbeta efter idag (Eidevald, 2013).

2.3.1 Nordisk förskolediskurs

I den nordiska förskolan utvärderas och utvecklas hela verksamheten och barns lärande synliggörs genom dokumentation. Denna dokumentation används även som reflektions - och utvecklingsmaterial i arbetslaget. Fokus inom traditionen ligger på verksamheten som helhet, förskollärare vill synliggöra barnens färdigheter och kunskaper men det som utvärderas är själva verksamheten (Åsén & Vallberg Roth, 2012). Redan under första hälften av 1900 – talet fanns idén om att dokumentera och utvärdera det pedagogiska arbetet. Både Elsa Köhler och John Dewey talade för att reflektion av det pedagogiska arbetet skulle vara en del av verksamheten. Begreppet *pedagogisk dokumentation* har blivit ett dominerande inslag i svensk förskola under de senaste åren. Pedagogisk dokumentation har inspirerats av en italiensk förskollärare och barnpsykolog vid namn Loris Malaguzzi. Denna man grundade pedagogiken

Reggio Emilia, som fått stort genomslag i den svenska förskolan (Dahlberg, Moss & Pence, 2002). För att synliggöra barns lärande och pedagogers arbete har förskollärare använt sig av pedagogisk dokumentation som arbetsverktyg i verksamheten med hjälp av film, fotografi, ljudupptagningar samt anteckningar. Då det är av stor vikt att göra dokumentationen synlig och offentlig skapas förutsättningar för samtal om arbetet i verksamheten. Dokumentationens ändamål är att ge material att reflektera kring för både förskollärare och barn. Pedagogisk dokumentation blir det först när förskollärarna använder den som bas för reflektion. Barnen får möjlighet att minnas vad de upplevt och lärt sig när de ser sig själva på bilder och filmer och de kan då tänka kring sin egen lärprocess. Även föräldrarna får möjlighet att se vad barnen gör under sina dagar på förskolan. Den pedagogiska dokumentationen gör att de får se, inte bara *vad* barnen gjort, utan också *hur* och *vilket innehåll* som gruppen arbetat med (Lenz Taguchi, 1997).

För att skapa mening i förskoleverksamheten är pedagogisk dokumentation ett bra redskap, menar Dahlberg, Moss och Pence. De menar också att förskollärare hellre ska förlita sig på denna istället för standardiserade kvalitetsmallar. Genom pedagogisk dokumentation kan förskollärarna själva ta ansvar för meningsskapandet. Likaså kan de göra en egen bedömning av vad som pågår i verksamheten (2002). I den rådande förskolediskursen ser vi att den pedagogiska dokumentationen tar stor plats. Kritiken mot pedagogisk dokumentation är huvudsakligen positiv i litteratur som finns inom ämnet. Men givetvis finns det även några nackdelar med denna dokumentation. Detta visar Lise-Lotte Bjervås studie som hon använder i sin avhandling. Hon beskriver att dokumentationen kan ses som ett orosmoment som kan störa barnens lärprocesser. I studien berättar lärare att de ibland avstår från att dokumentera eftersom de inte vill bilda en mur mellan sig och barnen. Risken med dokumentationen är att lärarna samlar på sig för mycket material som sedan inte används eller reflekteras över. Lärarna i studien menar också att det kan vara bekymmersamt att vara aktiv i barngruppen samtidigt som en dokumentation ska äga rum (2011). Emilssons & Pramling Samuelssons studie går i linje med det Bjervås beskriver. De har sett att lärare kan riskera att gå miste om de konkreta tillfällena i barns lärande när deras fokus ligger på att filma och ta kort (2012). Det framhålls i Bjervås studie att förskollärare som arbetar med pedagogisk dokumentation också gör en slags bedömning av barnen. Barnen antas vara kompetenta och ha många förmågor så som intellekt och god koncentration. Studien visar även att förskollärarna tar tydlig ställning mot ett

bedömande synsätt mot barnen och huruvida de har några brister. Trots det faller de lätt in i just detta – att de talar om barns brister och behov på ett bedömande sätt (2011).

I Sverige och de nordiska länderna har det funnits en tradition av utvecklingspsykologi som har representerats av specialpedagoger och psykologer. Detta för att så tidigt som möjligt ge resurser till de barn som behöver stöd och förekomma eventuella problem i framtida studier. *Tester, bedömningar* och *diagnoser* är begrepp som används i detta sammanhang. När dessa tester utförs handlar det oftast inte om att se en process i barns lärande, utan det handlar snarare om att mäta vad barn är kapabla till att göra vid en viss tidpunkt (Pramling Samuelsson, 2010). Den här sortens utvärdering kännetecknar den anglosaxiska traditionen där tester och diagnoser är en del av vardagen (Åsén & Vallberg Roth, 2012).

2.3.2 Anglosaxisk förskolediskurs

Vänds blicken mot andra länders förskoleverksamhet synliggörs en anglosaxisk tradition. Innehållet och metoderna är mer skollika än i Nordens förskolor. Denna tradition finner vi bland annat i länder som Australien, USA, Frankrike, Storbritannien samt Irland. Här använder lärarna kvalitetskontroller för att mäta barns lärande genom tester och bestämda mål (Åsén & Vallberg Roth, 2012). Kvaliteten i förskolan i dessa länder är av stor vikt och de anser att satsningar på verksamheter är lönsamt för samhället i stort då barnens lärande och kunskaper gynnas för framtida studier och arbete (OECD, 2012). Att barnen får bättre resultat i framtida skola ju längre tid de spenderar i förskolan visas i en engelsk studie gjord av Sammons med flera (2004). Andra internationella studier visar att barn från fattiga förhållanden och med olika etnisk bakgrund klarade skolresultaten bättre när de fått tillbringa tid i förskolan (Åsén & Vallberg Roth, 2012). I en värld med allt mer konkurrens har forskare mer och mer fokuserat på de yngre barnens lärande. I England och USA har de länge diskuterat ett skolsystem som misslyckats. De låga skolresultaten har oroat det amerikanska samhället ända sedan 1980-talet då de vill hänga med i kampen mot de östasiatiska länderna vad gäller kunskap och konkurrens (Åsén & Vallberg Roth, 2012).

Som nämnts tidigare har exempelvis USA och Storbritannien länge haft ett skolförberedande syfte med förskolan. Dessa länder har fokuserat på att testa barnen för att utvärdera deras kunskaper. Lärarna har lagt fokus på att lära ut kognitiva kunskaper som de vet kommer att testas senare (Åsén & Vallberg Roth, 2012). En annan aspekt av denna sortens lärande är hur

barnen då får ta del av kunskaperna som inte undervisas. Forskning har även visat att barnens kognitiva kunskaper inte är långsiktiga utan det som ska testas lärs in och att kunskaperna sedan försvinner. Barn lär sig det som förväntas av dem, de lär sig att anpassa sig. Det har gjorts utvärderingar i både USA och Storbritannien gällande denna snäva kunskapssyn som visat att ett sådant lärande inte blir bestående utan att effekterna blir kortsiktiga. Storbritannien är det land i världen som använder flest tester i skolan. Där börjar barnen i skolan redan vid fem års ålder och användandet av tester har successivt ökat de senaste decennierna. Att utföra nationella tester bland barn i åldrarna fem till sju år, inom läsning, skrivning och räkning har visat sig påverka kunskapsutvecklingen negativt (Åsén & Vallberg Roth, 2012). Att motivationen blir sämre, framför allt hos de elever som är svagpresterande, när skolan använder sig av tester har Harlens & Deakin-Cricks forskning påvisat (2004). Styrdokument som visar på en helhetssyn på barns lärande och utveckling har visat sig mer framgångsrika (Åsén & Vallberg Roth, 2012).

2.4 Ett förändrat synsätt – var är förskolan på väg?

I förordet till läroplanen för förskolan 1998 stod det; ”I förskolan är det inte det enskilda barnets resultat som skall utvärderas. Betyg eller omdömen utfärdas inte” (s 4). Senare togs denna text bort från själva styrdokumentet, men i den reviderade läroplanen kom texten att handla om att barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt ska dokumenteras, följas upp och analyseras. Samtidigt kan det utläsas att det är verksamheten som ska utvärderas (Utbildningsdepartementet, 2010).

Det har nu skett ett paradigmskifte i svensk förskola vad gäller sättet att se på bedömning och utvärdering. Utvärdering ses nu som något som är involverat i barns utveckling och lärande. Nu ses barnen som kompetenta och sociala med befogenheter att bli lyssnade på och accepterade. (Pramling Samuelsson & Pramling, 2010). Tidigare använde förskollärare sig av barnobservationer där de antecknade vilka brister och behov som det observerade barnet ansågs ha och utifrån dessa formades verksamheten. Bristerna och behoven skulle förebyggas. Att besitta ett sådant synsätt innebär att förskollärare utgår från utvecklingspsykologiska stadieteorier, det vill säga att de anser att barn utvecklas i en och samma takt och efter ålderstadier. Ann-Christine Vallberg Roth skriver om dokumentation och bedömning i tidskriften Pedagogiska magasinet. Där framhåller hon sin studie om hur bedömningar gjorts i svenska förskolor. Hon har sett att det används olika bedömningstyper så som; behovs (brist) bedömningar, som har sin grund i utvecklingspsykologins ålderstadier; kunskapsinriktade och

betygsbedömningar där lärare har skrivit in i den individuella utvecklingsplanen (IUP) när barnen når upp till olika mål och steg samt personinriktade bedömningar som i vissa fall kan ses som integritetskränkande (2011). IUP har historiskt sett varit en stor del i utvärderingar i förskolan men pedagogerna har dock inte fokuserat på barnens lärprocesser utan främst kategoriserat och klassificerat barnens kunskaper efter utvecklingsstadier (Åsén & Vallberg Roth, 2012). Detta bedömningssystem stärker inte barnen i deras lärande och utveckling då deras frågor, intressen samt röster blir osynliga. De demokratiska aspekterna framhålls bara till viss del i de färdiga mallarna, menar Fritzén i Vallberg Roths och Månssons artikel *Individuella utvecklingsplaner som uttryck för reglerad barndom – Likriktning med variation* (2008). Fritzén menar vidare att den globaliserade utvärderings – och bedömningstrenden medför en möjlighet till jämförelser mellan länder där mätbara kunskaper är i fokus (a.a.).

3 Kvalitativ forskningsmetod

Vi har valt att använda oss av kvalitativ forskningsmetod i studien om förskollärarens tal och upplevelser kring utvärdering och bedömning i förskolan. Det som kännetecknar den kvalitativa metoden är intervjuer, observationer, möten mellan människor, fotografier och videoinspelning samt frågeformulär (Denscombe, 2009). Att intervjua var mest passande för studien då syftet var att höra hur förskollärarna talar om utvärdering i förskolan. Den kvalitativa forskningsmetoden kännetecknas även av att forskaren intar ett holistiskt synsätt, att se att individen och omgivningen är relaterade till varandra och utgör en helhet (Løkken & Søbstad, 1995).

3.1 Urval

Då tiden för studien har varit begränsad valde vi att intervjua sex förskollärare, som arbetar på förskolor i vår närhet. För att undvika långa resor vid intervjutillfällena valde vi dessa förskolor. Detta antal intervjuer var rimligt att hinna genomföra och analysera. För att öka validiteten valde vi dessa förskollärare eftersom de är i olika åldrar och för att få en starkare bild samt ett djupare material att bygga studien kring. Medvetenheten finns dock om att denna ringa mängd intervjuer inte kan bidra till ett generellt resultat (Denscombe, 2009).

3.2 Genomförande

Första kontakten vi hade med våra respondenter var personlig då vi ringde och frågade om de ville delta i studien. Därefter skrev vi ett missivbrev (se bilaga 1) där de fick information om oss som forskare och om studiens innehåll. Där framhölls även att de forskningsetiska principerna skulle följas (Vetenskapsrådet, 2002).

Under planeringen av intervjufrågorna var vi medvetna om att en intervju inte är lika enkel som en konversation då forskaren bör göra en noggrann planering och förberedelse av intervjun. En konversation är på ett mer ytligt plan medan en intervju bör vara mer organiserad (Denscombe, 2009). Vi valde att ställa öppna frågor då respondentens egen erfarenhet skulle framträda i samtalet. Eftersom fokus låg på just detta blev intervjun djupare och vi undvek att ställa ledande eller ja – och nej – frågor. Det är respondentens svar som är det intressanta i sammanhanget därför försökte vi lägga vår förförståelse i skymundan under intervjutillfällena (Dimenäs, 2007). Under intervjuerna har vi använt oss av ljudupptagning, detta för att materialet blir bestående och blir lätt att lyssna på upprepade gånger. En negativ aspekt med ljudupptagning

är att det endast är talet som spelas in, man går miste om det icke-verbala det vill säga ansiktsuttryck och miljön där intervjun äger rum (Denscombe, 2009). Eftersom tekniken skulle kunna ge vika, fördes även minnesanteckningar under genomförandet av intervjuerna (Patel & Davidsson, 2011).

Var intervjun äger rum är av stor betydelse för materialets innehåll. Den bör vara belägen på en lugn och avskild plats utan något som kan störa. Vi som forskare bör se till att allt material som behövs finns på plats så att vi inte behöver gå iväg under intervjun (Dimenäs, 2007). Intervjusituationerna har sett olika ut. Vi har dels upplevt att det varit svårt för forskolläraren att hitta tid att sitta ner och samtala då har vi fått ta tillfället i akt och ställa frågor på platser som inte varit önskvärda. Å andra sidan har vi även upplevt det motsatta, att forskollärarna har tagit sig tid och varit engagerade i samtalen. Vid vissa tillfällen och efter önskemål har vi även använt oss av intervjuer via mail då några av respondenterna föredragit detta och då empirin behövt kompletteras med ytterligare frågor.

3.3 Forskningsetik

Vetenskapsrådets skrift om forskningsetiska principer är till för att skydda individen vid en forskningsstudie. Dessa principer kallas för individskyddskrav och är indelade i fyra kategorier; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (2002).

Informationskravet innebär att respondenterna får information om studiens syfte och att de medverkar frivilligt. Under intervjuerna började vi med just detta, både via missivbrevet och muntligt. Respondenterna fick förklarat för sig att de hade möjlighet att avbryta intervjun om de så önskade. Eftersom vi valde att använda intervjuer i studien var det viktigt för oss att tänka på att respondenten gav sitt samtycke att delta och att det inte förekom någon hemlig inspelning av samtalet. Respondenten fick frågan om samtycke till band - och ljudinspelning redan innan intervjun började. Vi förklarade också för respondenterna att deras namn, ålder och arbetsplats skulle hållas konfidentiellt i studien. Detta innebär att namn och ålder måste fingeras på respondenter samt deras arbetsplats för att de som personer inte ska kunna röjas. I studien valde vi att fingera respondenternas namn då resultatdelen skulle bli enklare att läsa och förstå. Nyttjandekravet innebär att allt material som samlas in endast används i studien. Det material som vi har samlat in kommer vi senare att förstöra då det inte ska finnas tillgängligt för någon annan forskning (a.a.).

3.4 Bearbetning av material

Under intervjuerna har vi använt oss av ljudupptagning samt anteckningar. För att få en tydlig överblick av empirin lyssnades ljudupptagningarna igenom och transkriberades. När detta sedan var genomfört började vi att analysera empirin utifrån diskursanalysens forskningsansats, vilket innebär att analysera och finna det dolda budskapet i materialet för att försöka se hur det bildar en mening. Materialet lästes upprepade gånger för att finna mönster, likheter och olikheter i respondenternas svar om utvärdering och bedömning i förskolan. Även ett hermeneutiskt perspektiv intogs, det vill säga att vi som forskare tolkade det insamlade materialet då vi förstod att förskolläraernas erfarenheter varierade och skulle tala om begreppen på olika vis (Alvesson & Sköldbberg, 2008). Nästa steg blev att dela in materialet i olika kategorier efter de mönster som vi funnit i analysarbetet och ansåg relevanta för studien. Kategorierna benämndes *kontinuerlig utvärdering*, *progression i arbetet*, *barns perspektiv* samt *föräldrars inflytande*.

3.5 Metodkritik

Här presenteras kritik mot den valda metoden för studien. Varför vi valde kvalitativ forskningsmetod med fokus på intervjuer var då vi ville höra och försöka förstå förskollärares tal och upplever kring utvärdering och bedömning i förskolan. Anledningen till att en kvalitativ metod passade bättre än en kvantitativ var att vi ville ha ett samtal med förskollärarna där de kunde tala fritt kring dessa begrepp. I en enkät blir svaren förutbestämda och svaren som ges blir mer styrda mot det forskaren vill få fram. I en intervju låter forskaren respondenten svara och tala fritt utifrån de frågor som ställs. Givetvis finns det också nackdelar med intervjuer då de bygger på vad människor säger och inte vad de gör. Hade vi valt att observera våra respondenter skulle vi istället fått syn på *hur* de faktiskt använder utvärdering i praktiken och om de har en bedömande barnsyn. Både intervju och observation hade möjligen gjort studien mer tillförlitlig då det hade skildrat verkligheten på ett djupare plan. Då tiden för studien var knapp ansåg vi att vi inte skulle hinna genomföra båda delar. Vi var, som nämnts tidigare, medvetna om att vårt ringa material inte skulle kunna ge någon generell bild av hur förskollärare talar om och upplever utvärdering och bedömning. Vi var även medvetna om att analysen av empirin skulle ta tid och att kategorisering skulle bli svår då vår uppgift var att tolka respondenternas svar (Denscombe, 2009).

4 Resultat

Syftet med denna studie är att forska kring förändringen i förskolan angående utvärdering och bedömning. Vi vill undersöka vilka diskurser som framträder i förskollärares tal och upplevelser kring dessa begrepp. I resultatdelen presenteras sammanställningen av de kvalitativa intervjuer som grundade sig på syftet och forskningsfrågorna:

- Hur ser förändringen ut i förskolan angående utvärdering och bedömning?
- Hur upplever förskollärare utvärdering och bedömning i förskolan?
- Vilka diskurser framträder i förskollärares tal om utvärdering och bedömning i förskolan?

Vår empiri har samlats in och tolkats och detta har resulterat i fyra olika kategorier; *Kontinuerlig utvärdering, progression i arbetet, barns perspektiv* samt *föräldrars inflytande*. I resultatdelen används fingerade namn på respondenterna.

4.1 Kontinuerlig utvärdering

I denna kategori har vi sett att kontinuerlig utvärdering av verksamheterna är återkommande i materialet, men vi fick även en tillbakablick, hur förskollärarna gjorde under tidigare år jämfört med hur de gör idag. Johanna berättar att de inte tänkte på vad verksamheten erbjöd barnen tidigare, utan det var mer ett konstaterande över vad barnen kunde. De satte aldrig barnens kunnande och vad som erbjöds i relation till varandra. Stina berättar här hur utvärderingen såg ut tidigare.

Som jag minns det hade vi termins – och årsutvärdering utifrån årets tema som ofta bara sågs som ett avslut på det som varit. Dessa användes inte så mycket för att vidareutveckla verksamheten framåt, även om man ibland gav uttryck för vissa saker som vi behövde tänka på inför nästa år (Stina).

Regina berättar att de utvärderar frekvent i arbetslaget istället för hur de gjorde tidigare då de endast använde utvärdering en gång per termin.

Jag tror att det är värdefullt att man från gång till gång utvärderar och inte bara terminsutvärderar och just nu försöker vi implementera att vi ska utvärdera från vecka till vecka och att man faktiskt tittar på vad det är vi

har planerat och sedan skriver ner vad vi ser har skett och vad vi vill ska ske vidare (Regina).

Man utvärderar under tidens gång för att se så att man är på rätt spår och håller sig till det som barnen intresserar sig för. Skulle intresset ändras hos barnen måste vi tänka om och fortsätta jobba därifrån (Johanna).

Anledningen till att förskollärarna vill utvärdera från vecka till vecka menar de beror på att de vill se den röda tråden genom de aktiviteterna som görs i verksamheten. Gerd berättar:

Man skriver ner vad barnen faktiskt gjorde och hur vi kan gå vidare utifrån vad barnen intresserade sig för. Att man utvecklar det och presenterar aktiviteter som förknippas med gången före (Gerd).

När vi håller i ett projekt utvärderar vi för att se om barnen tar till sig det som vi har tänkt att de ska lära sig eller måste vi tänka om och förändra. Det måste inte hela tiden handla om stora grejer, utan det kan exempelvis handla om att vi läser en bok och sedan utvärderar vi om barnen tagit till sig budskapet i boken och om de inte har det så får vi jobba vidare med någonting annat. Utvärdering behöver inte hela tiden handla om det stora i sammanhanget, kvalitet och så utan det kan även vara på en lite lägre nivå (Johanna).

Vidare menar Regina att genom regelbundna utvärderingar kan man titta tillbaka och jämföra aktiviteterna för att sedan väva vidare verksamheten och förhoppningsvis finna en röd tråd. Den regelbundna utvärderingen gör att innehållet inte spretar åt olika håll utan det är lättare att hålla sig till det bestämda ämnet. Nu påbörjas inte en massa småsaker, berättar hon.

4.2 Progression i arbetet

Här redogörs förskollärarnas tal om hur utvärderingen påverkar och influerar verksamheten både för lärarna själva och för barnen. Kristina, Stina, Kerstin och Johanna återger sina upplevelser kring detta.

Utvärdering för mig innebär att vi ser tillbaka på vad vi har gjort och hur vi gjorde för att sedan upptäcka om vi kunde gjort annorlunda. Det vi bland annat utvärderar är det tema som vi jobbat med (Kristina).

Kerstin menar att de utvärderar den aktivitet som de har haft i barngruppen men även att de utvärderar verksamheten i stort. Stina reflekterar över hur utvärdering har ändrats över den tid som hon har varit verksam i förskolan och beskriver de fördelar som hon ser med den.

Skillnaden är att idag finns det en större medvetenhet över den roll utvärderingen innebär och att den är en del av det fortsatta arbetet. Den gör att jag som pedagog reflekterar och sätter ord på det som sker och den blir ett arbetsredskap som gör att det blir lättare att vidareutveckla verksamheten, samtidigt som det blir en dokumentation (Stina).

Kerstin uttrycker sig på liknade sätt då hon menar att utvärderingen har blivit mer påtaglig och att det tagits fram reflektionsmaterial där en aktivitet eller ett tema utvärderas. Hon reflekterar dock kring att dokumentationsarbetet tar tid från barngruppen, vilket hon menar är problematiskt. Att det tar mycket tid menar även Gerd. Hon beskriver att det är svårt att välja ut guldkornen i dokumentationerna, men att det blir lättare ju mer hon jobbar med det. Stina fortsätter att tala om hur de gör i hennes arbetslag. Hon menar att de utvärderar sina egna insatser mer och de reflekterar över om det finns något som de behöver ändra på. Även Johanna pratar om sin egen roll i utvärderingsarbetet. Hon berättar att de i hennes arbetslag kan bolla sina samlingar tillsammans och att kollegorna kan ställa konstruktiva frågor så som; hur tänkte du där, vad gjorde du då? Detta ger en metarefleksion om sin egen insats.

Gerd och Kristina berättar om hur föräldrarna hålls underrättade och delaktiga på ett annorlunda vis nu jämfört med tidigare, eftersom dokumentationsmaterial sätts upp på väggar, läggs i portfolio samt via gruppens digitala forum. De talar även om att det lämnas ut enkäter till föräldrarna årligen där de kan ge sin åsikt om verksamheten, hur de upplever hur deras barn trivs och hur de känner delaktighet i verksamheten.

4.3 Barns perspektiv

Samtliga respondenter nämner de didaktiska frågorna – vad, hur, varför och för vem i sina svar. De belyser också att barnen har en stor roll i utvecklingsarbetet. De ställer bland annat frågor om vad barnen intresserar sig av, vad de gjorde under aktiviteten och vad de fångas av.

Vi använder oss av dokumentationsprotokoll och det är ju en väldig hjälp, dels för att jag får min dokumentation på ett konkret sätt och att jag efter varje aktivitet sätter mig och funderar på ”jaha, vad blev det då? Vad ser jag att barnen gjorde?” Och sen utvärderar jag utifrån detta. Och det tycker jag är jättebra! (Gerd)

Regina berättar att arbetslaget har tagit fram en mall med konkreta frågor; vad vill vi lära barnen och vad vill vi se att de ska lära sig. När de sedan utvärderar funderar de kring var barnen befinner sig utifrån de mål från läroplanen som gruppen har arbetat med. Tidigare utvärderades de praktiska bitarna och hur saker skulle organiseras istället för att fokusera på barngruppen och deras lärande och utveckling. Vidare benämner hon att barns frågor påverkar den fortsatta planeringen i verksamheten. Här berättar hon om en situation ute vid deras kompost. Gruppen har kretslopp som tema för tillfället och följer livet i komposten.

Vi har varit på en kompostplats och grävt och letat efter maskar också har vi pratat om vad maskar har för betydelse i ett kretslopp och där har vi också sett att barnen tycker det är jättespännande och börjat ställa lite nya frågor som också påverkar vår vidare planering (Regina).

Hur de använde sig av utvärdering tidigare reflekterar Gerd, Regina och Kerstin om. De menar att de använde mallar för att kategorisera in barnen efter en viss ålder och kunnande. Under denna tid var utvecklingssamtalet på ett annorlunda vis menar de, där samtalet blev en slags avstämning om vad barnen kunde vid en viss ålder. Vidare uttrycker sig förskollärarna att de nu ser barnet i förhållande till verksamheten istället. Regina belyser exempel på konkreta frågor som de nyttjar i sin verksamhet; hur fångas barnet av det vi gör? Och hur utvecklas barnet i det som sker med hela barngruppen? Johanna uttrycker också att de inte utvärderar barnen längre, utan precis som läroplanen säger så ska verksamheten utvärderas. Dock ligger ordet bedömning väldigt nära till hands. Nu för tiden bedömer de inte barnen utan de utvärderar och bedömer

verksamheten för att se att barnen tillgodoses det som intresserar dem och tycker är roligt, menar hon.

4.4 Föräldrars inflytande

Det är viktigt att föräldrarna är involverade i verksamhetens utvärdering. Barnen kanske säger det pedagog vill höra under aktiviteten men att de möjligtvis säger någonting annat hemma. Det kan då vara en god idé att ha en nära och ärlig relation till föräldrarna så att båda infallsvinklarna sedan kommer med i utvärderingen, menar Johanna. Att föräldrar är mest intresserade av sitt eget barns kunnande kan Gerd och Regina ge exempel på.

Även om vi dokumenterar och utvärderar fortlöpande vill föräldrar ändå vid utvecklingssamtalen veta vad deras barn kan och inte kan. Då får jag ju berätta i förhållande till gruppen – ditt barn är extra nyfiket, ditt barn är jätteintresserad utav det ena eller det andra. Man får ju ändå vara lite individuell för det är ju det föräldrarna vill höra (Gerd).

Johanna reflekterar över att individuella utvecklingsplaner spelade stor roll inför utvecklingssamtalen under tidigare år, där det kryssades i vad barnen kunde. Hon menar att syftet med IUP inte var att korrigera bristerna utan det var mer en sorts kontroll. Inför utvecklingssamtalen kan föräldrarna fortfarande förvänta sig att de ska tala om barnets utveckling efter åldersstadier. Förskolans utvecklingssamtal blir jämförda med Barnavårdscentralen (BVC) och deras kurvor. Risken är att utvecklingssamtalet präglas av det föräldrarna förväntar sig än vad det egentligen ska handla om, menar hon.

Givetvis är det så att föräldrar ställer mer specifika frågor kring sitt barn och det måste vi alltid bemöta och veta för att vi ska ju också dokumentera barns lärande och utveckling på ett konkret sätt för varje specifikt barn. Jag kan tycka att det ibland kan vara svårt att veta var den här magiska gränsen går och var går jag för djupt och i vilka situationer försöker jag granska barnet för mycket. Vad som är bra och vad som är lagom i förhållande till det som är skrivet i läroplanen (Regina).

Kerstin berättar om vilken skillnad utvärdering och bedömning är enligt henne. Bedömning är något som barnen utsätts för utan att de vet om det menar hon, medan utvärdering innebär att det är verksamheten och aktiviteterna som ska utvärderas. Inte det enskilda barnet.

5 Analys

Resultatet analyseras här utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv. Två diskurser har kunnat urskiljas i materialet. Det urskiljs även en del i materialet där förskollärarnas utsagor bildar kombination av diskurserna.

5.1 Nordisk förskolediskurs

Resultatet visar att förskollärarna som vi intervjuat i denna studie ger oss en inblick i deras verklighet och kontext i förhållande till den nordiska förskolediskursen. Vi ser detta då de pratar om hur viktig frekvent utvärdering är för verksamheten och barnen. Följer aktiviteten barnens intressen, är de på rätt spår eller ska de tänka om och göra någonting annat? Dessa frågor får svar om förskollärarna utvärderar kontinuerligt. Det som även kännetecknar den nordiska förskolediskursen är att se den röda tråden i planeringen av aktiviteter och att utgå från barnens intressen för att fånga upp deras lärande och utveckling. Resultatet visar också att utvärderingen har gått från att vara endast en termins – och årsutvärdering till att vara ett fortlöpande och återkommande avsnitt i arbetet för att vidareutveckla verksamheten.

Det vi också ser i resultatet är att det lustfyllda lärandet tar mycket plats i verksamheten. Förskollärarna nämner att det är viktigt att barnen har roligt under sin tid i förskolan och att aktiviteterna ska vara spännande. Det är barnens intresse som ska fångas och verksamheten ska utgå från dessa. Problematiken för förskolläraren blir då att tillgodose alla barns intressen.

Att utvärderingen är mer påtaglig nu och tar mer plats än förut framkommer i resultatet. Utifrån de svar som framkommit tolkar vi att utvärderingen inte var av så stor betydelse förr som den har kommit att bli nu eftersom den är till för att föra verksamheten framåt. Förut kunde de inte heller se bandet mellan verksamheten och barnens kunskaper. Vår tolkning är att utvärderingen ska influera och påverka verksamheten, både för lärarna och för barnen. De ställer frågor som de anser vara relevanta i sin utvärdering i förhållande till sin kontext i förskolan. Förskollärarna anser också att föräldrarna är mer delaktiga på grund av all dokumentation som finns på avdelningarna och på det digitala forumet. Därför har de nu en större inblick i barnens vardag och att det är fokus på lärande, utveckling samt omsorg i en helhet. I den här typen av verksamheter som går i linje med den nordiska förskolediskursen, ligger fokus på just barnens och föräldrarnas delaktighet gemensamt med lärande och omsorg. Just att ta hänsyn till föräldrarnas åsikter i arbetet kan vara en komplex uppgift då de inte alltid har samma inblick i

den rådande förskolediskursen som förskollärarna har. Vi kommer att utveckla detta senare i uppsatsen.

5.2 Anglosaxisk förskolediskurs

Det som också framkom i resultatet var att förskollärarna tidigare använde sig av mallar för att kategorisera in barnen efter ålder och kunnande. Här synliggörs en tendens till en anglosaxisk förskolediskurs då det ofta fokuserades på brister hos barnet och att dessa skulle korrigeras. Detta visar på en kontext där barnen blev bedömda i deras kunnande. Att utvecklingssamtalen vilade på denna typ av verklighet berättar förskollärarna om i intervjuerna. De uttrycker att samtalet blev en slags avstämning kring barnen, likt Barnavårdscentralens kontroller. Det verkar som att föräldrar fortfarande har ett individperspektiv då de ställer bedömande frågor kring sina barn och att de förväntar sig att få ett utlåtande om barnets kunnande. Förskollärarna menar att föräldrarna inte verkar förstå vad ett utvecklingssamtal innebär i förskoleverksamhet. Men å andra sidan ställer vi oss frågande till om förskolorna har berättat för föräldrarna att barnsynen och kunskapssynen har förändrats och tagit avstånd ifrån det utvecklingspsykologiska perspektivet. Samtidigt måste de få ställa dessa individuella frågor, menar en av våra respondenter. En av uppgifterna som förskollärare har är att bemöta liknande frågor eftersom det ska finnas dokumentation om varje specifikt barns lärande och utveckling. Svårigheten i detta kan vara att förstå var gränsen går för granskning av barnen, menar hon.

5.3 Strömningar från båda diskurserna

Samtliga förskollärare i intervjun nämner att barnen har en stor roll i verksamheten. De menar att barnens frågor influerar de vidare förberedelserna för arbetet i gruppen. Här blir de didaktiska frågorna viktiga som är vad, hur, varför och för vem ska verksamheten rikta sig mot. En förskollärare berättar att de på hennes förskola har tagit fram konkreta frågor för att ta reda på var barnen befinner sig i sin utveckling och i sitt lärande samt för att få en uppfattning om vad de intresserar sig för. I resultatet framkommer det att lärarna ställer frågor som visar på en ”göra-nivå”. Exempel på en ”göra-fråga” är; Vad ser jag att barnen gjorde? Fokus ligger på att få reda på vad barnen *gör*. Lärarna ställer även frågor som; *Vad* vill vi lära barnen? Att lärarna stannar vid vadet visar att de är mer fokuserade på sitt eget mål, inte på barnens lärandeprocess. Vi ser att många av lärarna rör sig kring de didaktiska frågorna men att de inte går vidare i tanken kring *hur* barnen ska lära, *varför* de ska lära just detta eller *vem* det är aktiviteten riktar

sig mot. Vår tolkning av förskollärarnas svar är att det var annorlunda i förskolan förut då de talar om att utvärderingstillfällena användes till att planera och organisera praktiska delar i arbetet. Fokus låg inte på barnen och vad de visade intresse för utan det diskuterades exempelvis hur upplägget inför en födelsedag skulle vara.

6 Diskussion

I diskussionsdelen diskuteras studiens resultat och analys utifrån syftet som har varit att forska kring förändringen i förskolan angående utvärdering och bedömning. Vi ville undersöka vilka diskurser som framträdde i förskollärares tal och upplevelser kring dessa begrepp.

Då förskolan blev decentraliserad i slutet av 1990 - talet och den statliga styrningen minskade är staten inte längre delaktig i *hur* utvärderingsarbetet ska se ut. Det är nu upp till varje kommun att en plan verkställs för hur det ska gå till ute på förskolorna. Detta medför att varje förskola måste lägga ner tid för att effektivitet och resultat ska bli så bra som möjligt utifrån nationella utvärderingsunderlag. Som nämndes tidigare blev den förväntade friheten som skulle införas genom minskad statlig styrning någonting helt annat då hårdare utvärderingar krävs. Därför blir förskolorna på många sätt minst lika styrda nu som under tidigare år. Styrningen visar sig genom de krav som finns på effektivitet och resultat inom den offentliga sektorn idag (Eidevald, 2013; Åsén & Vallberg Roth, 2012). Förskollärarna beskriver i sina svar att de känner en större medvetenhet om vilken betydande roll utvärderingen har i verksamheterna. Vi tolkar deras svar som att detta är ett positivt inslag i förskolläraryrket men frågan är om detta uppfattas som styrande. Forskningen visar att det är en indirekt styrning, som nämndes ovan.

6.1 Vad ska utvärderas? Det enskilda barnet eller hela verksamheten?

I inledningen ställdes en fråga om det är någon skillnad mellan utvärdering och bedömning. Enligt både resultat och forskning ser vi att det finns en skillnad men att de trots allt är nära besläktade med varandra. En av förskollärarna menar att bedömning är någonting som barnen utsätts för medan utvärdering är någonting som handlar om verksamheten i stort. Det är verksamheten som ska utvärderas, inte det enskilda barnet. Detta går dock emot vad som står skrivet i läroplanen för förskolan; ”förskollärare ska ansvara för att varje barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följs upp och analyseras...” (Utbildningsdepartementet, 2010, s. 14).

I resultatet kan vi utläsa att utvärdering har fått en större plats i förskoleverksamheter. Utvärdering används mer frekvent nu än vad som gjordes tidigare då förskollärare

dokumenterade och samlade in material om barnen till utvecklingssamtalen som ägde rum endast en gång om året. Vid det samtalet pratade förälder och lärare om barnets kunskaper i förhållande till utveckling och ålder. I både forskning och i vårt resultat kan vi se att individuella utvecklingsplaner har använts i förskolor för att dokumentera barns kunnande. Dessa har fokuserat på vilka brister barnet ansågs ha, inte på barnets hela läroprocess (Åsén & Vallberg Roth, 2012). Förskollärarna menar att denna plan gestaltade en bedömning av det enskilda barnet. Vad gäller utvärderingen i verksamheten ägde även denna rum endast en gång per termin. Där diskuterades det praktiska före det som egentligen var det viktiga, nämligen barnen, som ses som det centrala i utvärderingarna idag.

Ett dilemma i denna förändrade barnsyn är hur förskollärare ska bemöta föräldrars frågor kring sina barn. Föräldrar vill gärna veta specifikt hur deras barn utvecklas. Förskollärare ska veta varje barns specifika utveckling, enligt läroplanen för förskolan (Utbildningsdepartementet, 2010). Men var går gränsen för att bli allt för bedömande? När ska en förskollärare sluta granska barnet? Och hur noga ska förskollärare svara på föräldrarnas frågor? I resultatet ser vi att förskollärarna tycker att just denna punkt i deras arbete är problematisk då föräldrarna vill ha ett individperspektiv med klara besked angående deras barn, medan förskollärarna måste förhålla sig till hela gruppen men ändå beröra individen. Detta blir en paradox i arbetet som förskollärare. Hade läroplanen för förskolan varit tydligare och inte lika tolkningsbar, så kanske inte detta hade blivit så problematiskt som det faktiskt verkar vara. Möjligtvis hade det varit till fördel att behålla de rader från förordet till läroplanen för förskolan 1998 där det stod att betyg och omdömen inte skulle förekomma (Utbildningsdepartementet, 1998). En annan problematik i förskolläraryrket är att ta hänsyn till föräldrars åsikter när det kommer till utvärdering av verksamheten. Åsikterna kan gå isär och det kan vara svårt att tillgodose alla önskemål. Det är därför viktigt att förskolläraren bemöter dessa på ett professionellt sätt och ibland vara tydlig med vad som framhålls i läroplanen.

6.2 En förändrad barnsyn - eller inte?

Samtliga respondenter nämnde de didaktiska frågorna och att de använde dessa för sin vidare planering i verksamheten, då de vill skapa en röd tråd genom de aktiviteter som genomförs. Här

ser vi en förändrad barnsyn där förskollärarna utgår från barnen och deras intressen. I resultatet kunde vi se att förskollärarna ofta stannar i *vad* barnen ska lära sig och *vad* lärarna vill lära barnen istället för att tänka vidare kring *hur* barnen ska lära sig och *hur* lärarna ska lära ut. Det som kännetecknar pedagogisk dokumentation är just *hur* barnen lär och därför frågar vi oss varför de fastnar vid vadet. De stannar även på en ”göra-nivå” där fokus ligger på att göra saker och ting. Beror detta på att den anglosaxiska diskursen är så rotad i deras yrkesroll? Med detta menar vi att lärarna är fokuserade på vad barnen kan och inte kan (Åsén & Vallberg Roth, 2012). Bjervås studie visar ju att förskollärare lätt faller tillbaka i en bedömande roll, trots att de säger att de känner sig trygga i pedagogisk dokumentation (2011).

Pedagogisk dokumentation är ett bra arbetsredskap då det skildrar både barnens utveckling och lärande samt deras vistelse i förskolan och det pedagogiska arbetet. Men det får inte förbises att det faktiskt ligger en bedömning i detta också. Möjligen kan denna bedömning ses som angenäm då barnen anses vara kompetenta med goda erfarenheter och förmågor (Bjervås, 2011). Vi vet dock inte om dagens förskollärare uppfattar pedagogisk dokumentation som bedömande.

6.3 Slutsats

Efter att ha bearbetat resultatet och analysen i studien ser vi att förskolan mestadels befinner sig i den nordiska förskolediskursen då den återkommande utvärderingen synliggör den röda tråden i aktiviteterna som presenteras i barngruppen, men att vi även kan skymta den anglosaxiska diskursen emellanåt. Framförallt framkommer det i förskollärarnas tal om vad barnen gör och att lärarna stannar vid vadet istället för att tänka vidare kring barnens hela lärprocesser. I uppsatsen ställs en fråga om vilken förskoletradition som förskolan ska luta sig mot. I den anglosaxiska traditionen är det lärarna som bestämmer innehållet i verksamheten då barnens kunskaper ska testas och mätas till skillnad från den nordiska traditionen där barnen tar stor plats i verksamheten och förskollärarna utgår från deras intressen och erfarenheter samt använder pedagogisk dokumentation flitigt (Åsén & Vallberg Roth, 2012). Som nämnts tidigare i uppsatsen visar forskning att även om förskollärare känner sig bekväma i pedagogisk dokumentation så faller de lätt tillbaka i gamla invanda spår där brister och behov hos barnen bedöms (Bjervås, 2011). Slutsatsen blir då att det inte är svart eller vitt utan strömningar från båda traditionerna förekommer i dagens förskoleverksamhet.

6.4 Förslag till vidare forskning

Eftersom forskning i studien och resultatet visar att verksamheter influeras av både den nordiska och den anglosaxiska förskolediskursen undrar vi var den svenska förskolan är på väg. Detta då den också blir mer och mer påverkad av New Public Management och en marknadsanpassning där utvärdering, måluppfyllelse samt resultat spelar stor roll (Lager, 2010). Ska förskolan beblanda sig med tester och bedömningar enligt den anglosaxiska diskursen eller ska vikten ligga på barns utveckling som en process där resultatet inte ses som det viktigaste, vilket kännetecknar den nordiska förskolediskursen? Eller kommer det alltid att finnas en kombination av dessa två diskurser och vilken blir konsekvensen av det?

7 Sammanfattning

Att utvärdering har en betydande roll i svenska förskolor råder det ingen tvekan om. Det är sedan länge känt. Granskas förskoleverksamheter internationellt synliggörs det att en del länder står kvar i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv där tester, diagnoser och bedömningar av barnens kunskaper är en väsentlig del. Detta kännetecknar den anglosaxiska förskolediskursen. I den svenska förskoleverksamheten tas det avstånd från detta och istället ses barn som

kompetenta med olika förmågor som ska ge en grund för att föra verksamheten framåt tillsammans med pedagogisk dokumentation och utvärdering. Detta kännetecknar den nordiska förskolediskursen. Utvärderingarna som görs i verksamheter bygger på ett bakomliggande marknadstänk med måluppfyllelse och resultat som centrala delar. Då ekonomiska kriser drabbade samhället under början av 1990 – talet krävdes effektivitet och produktivitet även inom den offentliga sektorn. Resultatet av detta blev en förändring i det statliga regelverket, vilket i sin tur medförde att arbetet kring utvärderingar och bedömningar inte längre ligger på statens bord utan är upp till varje kommun att sköta (Eidevald, 2013; Åsén & Vallberg Roth, 2012).

Utvärdering och bedömning är begrepp som kan uppfattas ha olika betydelser beroende på upplevelser, erfarenheter och vilket perspektiv förskollärare intar. Syftet med denna studie är att forska kring förändringen i förskolan angående utvärdering och bedömning. Vi vill undersöka vilka diskurser som framträder i förskollärares tal och upplevelser kring dessa begrepp. Studien analyseras utifrån diskursanalytisk forskningsansats där materialet bygger på kvalitativa intervjuer med sex förskollärare. Resultatet visar att kontinuerlig utvärdering spelar en stor roll för arbetets progression där barnens och föräldrarnas inflytande är betydelsefullt för att föra verksamheten framåt. Slutsatsen av resultatet visar att det i förskolan finns strömningar både från den anglosaxiska och den nordiska diskursen. Förskollärarna strävar mot den nordiska diskursen med utvärdering och pedagogisk dokumentation som belyser *hur* barn lär och utvecklas. Dock kan vi se i resultatet att de flesta förskollärarna stannar upp vid *vad* barnen lär och *vad* de kan. Detta lutar åt den anglosaxiska diskursen där bedömningar är en del av vardagen i förskolan.

Referenslista

Aili, Carola & Nilsson, Lars-Erik. (2007). Tensions – let the doctor give an example. I Svensson, Lennart G & Denicolo, Pamela (red.) *In tension between organization and profession: professionals in Nordic public service*. Lund: Nordic Academic Press, ss. 7-14.

Alvesson, Mats & Sköldbeg, Kaj (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. 2., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Bjervås, Lise-Lotte (2011). *Samtal om barn och pedagogisk dokumentation som bedömningspraktik i förskolan: en diskursanalys*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.

Tillgänglig på Internet: <http://hdl.handle.net/2077/25731>

Börjesson, Mats (2003). *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (2007) Introduktion. I Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.) *Diskursanalys i praktiken*. 1. uppl. Malmö: Liber, ss. 7-28.

Dahlberg, Gunilla, Lundgren, Ulf P. & Åsén, Gunnar (1991). *Att utvärdera barnomsorg: om decentralisering, målstyrning och utvärdering av barnomsorgen och dess pedagogiska verksamhet*. Stockholm: HLS (Högsk. för lärarutbildning) i samarbete med Socialdep.

Dahlberg, Gunilla, Moss, Peter & Pence, Alan (2002). *Från kvalitet till meningsskapande: postmoderna perspektiv - exemplet förskolan*. Stockholm: HLS förl.

Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: studentlitteratur

Dimenäs, Jörgen (2007). Att undersöka utbildning och undervisning. I Dimenäs Jörgen (red.) *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Eidevald, Christian (2013). *Systematiska analyser för utvärdering och utveckling i förskolan: hallå, hur gör man?* 1. uppl. Stockholm: Liber

Emilsson, Anette & Pramling Samuelsson, Ingrid (2012). Jakten på det kompetenta barnet. *Nordisk barnhageforskning*. 5 (21), ss. 1-16.

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet

Tillgänglig på Internet: http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf

Förskola i utveckling: bakgrund till ändringar i förskolans läroplan. (2010). Stockholm: Utbildningsdepartementet

Tillgänglig på Internet: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/15/89/51/20e75aa2.pdf>

Harlen, Wynne. & Deakin-Crick, Ruth. (2004) *Testing, Learning and Motivation*. Cambridge: Assesment Reform Group.

Lager, Karin. (2010) *Att organisera för kvalitet. En studie om kvalitetsarbete i kommun och förskolan*. Lic.avh. Göteborg: Göteborgs Universitet.

Lenz Taguchi, Hillevi (1997). *Varför pedagogisk dokumentation?: om barnsyn, kunskapssyn och ett förändrat förhållningssätt till förskolans arbete*. Stockholm: HLS

Läroplan för förskolan Lpfö 98. [Ny, rev. utg.] (2010). Stockholm: Skolverket

Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>

Løkken, Gunvor & Søbstad, Frode (1995). *Observation och intervju i förskolan*. Lund: studentlitteratur

Patel, Runa & Davidson, Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Pramling Samuelsson, Ingrid (2010). *Ska barns kunskaper testas eller deras kunnande utvecklas i förskolan*. Nordisk barnehageforskning, 3, (3), ss. 159-167.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Pramling, Niklas (2010) *Vad betyder barns perspektiv för utvärdering och utveckling? I Bedömning för lärande? En grund för ökat kunnande*. Forskning om undervisning och lärande, 3, ss. 30-43. Stockholm: Stiftelsen SAF och Lärarförbundet.

Sammons, Pam., Elliot, Karen., Sylva, Kathy, Mellhuish, Edward, Siraj-Blatchford, Iram. & Taggart, Brenda. (2004) *The impact of Pre-school on Young Children´s Cognitive Attainments at Entry to Reception*. *British Educational Research Journal*, 30, (5), ss. 691-712.

Starting strong III: a quality toolbox for early childhood education and care. (2012). Paris: OECD

Sverige (2010). *Skollagen (2010:800): med Lagen om införande av skollagen (2010:801)*. Stockholm: Norstedts juridik

Tallberg Broman, Ingegerd (2010). Svensk förskola – ett kvalitetsbegrepp. I *Riddersporre*, Bim & Persson, Sven (red.) *Utbildningsvetenskap för förskolan*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur.

Vallberg Roth, Ann-Christine & Månsson, Annika (2008) *Individuella utvecklingsplaner som uttryck för reglerad barndom – Likriktning med variation*. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 13, (2), ss. 81-102.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Åsén, Gunnar & Vallberg Roth, Ann-Christine (2012). *Utvärdering i förskolan: en forskningsöversikt*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Tillgänglig på Internet: http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/2012_06.pdf

Elektroniska källor

Om förskolans läroplan (1998). Stockholm: Utbildningsdepartementet

www.stockholm.se/PageFiles/62781/lpf98.pdf

Hämtad 2014-09-22

Vallberg Roth, Ann-Christine. (2011) *Därför måste vi diskutera bedömning i förskolan*. *Pedagogiska magasinet*, 2011-09-16. <http://www.lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2011/09/16/darfor-maste-vi-diskutera-bedomning-forskolan>

Hämtad 2014-10-14

Bilaga 1

Missivbrev

Hej!

Vi heter Frida Burman och Maria Ringdahl och går sista terminen på förskolläraryrket på Högskolan Kristianstad. Denna termin skriver vi examensarbete om förändringen i förskolan angående utvärdering och bedömning. Syftet är att undersöka på vilket sätt förskollärare talar om och upplever just dessa begrepp. Nu behöver vi er hjälp. Vi vill komma och intervjua några förskollärare på er förskola. Era synpunkter och åsikter är mycket värdefulla för vår studie och vi är mycket tacksamma för er medverkan!

Under arbetet med studien kommer vi att följa de forskningsetiska reglerna från vetenskapsrådet och vi kommer att behandla alla uppgifter konfidentiellt dvs. alla uppgifter förvaras enligt särskilda föreskrifter och identiteten röjs aldrig. Under intervjuerna önskar vi att få spela in era svar. Att delta i vår studie är frivilligt och du har rätt att avbryta din medverkan när som helst. Alla uppgifter används enbart i denna uppsats.

Funderar du över något är du välkommen att höra av dig till någon av oss!

xxxxx@stud.hkr.se

Maria Ringdahl

Tel: xxxx xxxxxx

xxxxx@stud.hkr.se

Frida Burman

Tel: xxx xxxxxxx

Tack på förhand för din medverkan!

Maria Ringdahl & Frida Burman

Bilaga 2

Intervjufrågor till förskollärare

1. Kan du berätta om er verksamhet här?
Eventuell följdfråga: Hur ser en dag ut? Vilka arbetsuppgifter har du?

2. Hur såg verksamheten ut när du började arbeta?
3. Ser du någon skillnad över den tid som du varit verksam? Om ja, vilken skillnad ser du?
4. Vad är utvärdering för dig?
5. Hur utvärderar ni er verksamhet?
6. I revideringen av läroplanen för förskolan 2010 tillkom kapitlet om uppföljning, utvärdering och utveckling. Hur utvärderade ni er verksamhet innan detta kom?
7. Om du ser någon skillnad angående utvärdering under den tid som du varit verksam, vilken skillnad ser du i så fall?